

Posudek oponenta disertační práce Mgr. Evy Palivodové
“Propaganda v Československu 1948-1956.
Obrazy vnějšího nepřítele – produkce a reprodukce”
předkládané v roce 2022 na Ústavu českých dějin

I. Stručná charakteristika práce

Práce Evy Palivodové se věnuje fenoménu propagandy v poúnorovém Československu na příkladu jednoho z jejích charakteristických výrazů, a sice utváření *obrazů vnějšího nepřítele*. Autorka předkládá obsáhlé dílo, které se víc než dostatečně věnuje vybraným institucím, médiím/platformám a konkrétním námětům a projevům této propagandy. Jedná se o počin čtenářsky vděčný, jež odpovídá tematickým preferencím (mimochodem i zahraničního výzkumu) období, v němž byl disertační projekt promyšlen a posléze akceptován – přelom nedávných nultých a desátých let se nesl v duchu výzkumu politiky dějin, paměti a identit, zájmu o hrdiny socialistické práce a údernické hnutí či právě konstrukce obrazů *nás* a *těch druhých*, tedy i *obrazů přítele/nepřítele*.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Obhajovaná práce Evy Palivodové je v principu zdařilým dílem, jež se zhostilo zvoleného tématu vhodným způsobem odpovídajícím badatelské situaci nedávných let – inspirována zahraniční tvorbou se autorka chopila domácí matérie, jejímž prostřednictvím připomněla politiku symbolů a identit v prvních letech československé komunistické diktatury. V rámci realizace badatelského záměru se opřela o textové i obrazové zdroje představující ve sledované době nedílnou součást veřejného prostoru. Autorku nicméně zajímá až „definitivní produkt“, tedy výsledné variace stereotypních *obrazů vnějších nepřátel* směřující k tuzemské veřejnosti primárně prostřednictvím médií. Kladu si přitom otázku (jež zůstává mimo zorné pole Evy Palivodové), zda (a pokud ano, tak do jaké míry?) je zachytitelný proces vznikání a „zázemí“ re-produkce těchto obrazů ve smyslu redakčních jednání a zadávání práce jednotlivým autorům publikujícím texty či karikatury na stránkách dobového tisku, koncipování konkrétních kampaní či vyjednávání o podobě filmových děl. Osobně by mě zajímal i takto koncipovaný výzkum, nicméně chápu, že v rámci konkrétně tematicky profilované a zadané práce, na něj řada nepřišla. Autorce jeho absenci proto nevytýkám.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

1. Struktura argumentace.

Disertační práci Evy Palivodové považuji za dobře strukturovanou. Dílo otevírá informativní úvod, v němž pisatelka seznamuje čtenáře s následujícím členěním textu, přibližuje pramennou základnu

práce. Svůj text rovněž situuje do dosavadní tematicky relevantní tvorby. Posléze následují jednotlivé tematické oddíly jdoucí takříkajíc od obecnějšího ke konkrétnímu, tedy od definice propagandy, jejích opěrných pilířů, v tom i insitucionálních, k jednotlivým vybraným *obrazům vnějšího nepřítele* a jeho (ponejvíce) mediálním projevům. Volba dílčích témat je logická a dobře vystihuje klíčové náměty vstupující ve sledované době do českého veřejného prostoru.

2. *Formální úroveň práce*

Z formálního hlediska nemám práci co vytknout. Text je psán jasným a srozumitelným jazykem. Kvituji zapojení obrazového materiálu přímo do těla práce, nikoli do závěrečné přílohy – čtenář má možnost popisované obrazy a skutečnosti obratem sledovat, aniž by ztrácel čas a čtenářskou koncentraci přeskakováním mezi jednotlivými oddíly textu a hledáním dané přílohy.

3. *Práce s prameny či s materiálem*

V případě práce s prameny odvedla Eva Palivodová dobrou práci. V rámci zvoleného a konkrétně vymezeného tématu provedla dostatečné rešerše dobových zdrojů, zároveň však přiznává, že některé z nabízejících se pramenů ponechala z praktických důvodů stranou. Sledovaná problematika, tedy veřejná *konstrukce obrazů vnějšího nepřítele*, jí umožnila zapojit do práce intenzivněji dobové tisky a vizuální zdroje. Pisatelka si naštěstí od svých pramenů drží odstup a nepodlehla sugestivní síle *jazyka komunistické moci*.

4. *Vlastní přínos*

Otázka vlastního přínosu práce musí primárně směřovat spíše k autorce disertačního díla. Na první pohled může pozici jejího textu „komplikovat“ skutečnost, že v období mezi zadáním práce a jejím dokončením se v rámci historické produkce objevila díla, s nimiž se disertace Evy Palivodové může tematicky překrývat, byť ně fatálně. V prvé řadě mám na mysli knihu Denisy Nečasové *Obrazy nepřítele v Československu 1948–1956*. Eva Palivodová si je faktu vědoma.

Osobně nicméně vidím přínos v práci v samotné evidenci a vylíčení konkrétních *obrazů vnějšího nepřítele*, dále v napojení její práce na zahraniční bádání i v zohlednění institucionálního aparátu domácí propagandy. A konec konců za zmínku stojí i autorčino propojení práce s naší nedávnou i ryzí současností – obrazy nepřítele rezonovaly v české veřejnosti jak v souvislosti s migrační krizí kolem roku 2015, tak krátce po ruské invazi na Ukrajinu v únoru letošního roku.

IV. Dotazy k obhajobě

1. Disertační projekt Evy Palivodové byl původně promyšlen a zadán v odlišné situaci bádání o soudobých dějinách, respektive v časech, v nichž bylo atraktivní jisté tázání a badatelská témata. Autorky bych se proto chtěl nejprve zeptat, zda by i dnes zvolila dané téma a přistoupila k jeho realizaci

stejným způsobem, nebo by si v rámci problematiky *obrazů vnějšího nepřítele* kladla jiné otázky? A případně jaké? Nabízí se nějaké jiné/další konceptuální inspirace, jejichž prostřednictvím by bylo možné pojednávané téma nahlédnout? Chtěl bych tímto zkrátka zjistit, jak autorka o tématu momentálně přemýšlí, a tedy zda došlo v mezičase k posunům v jejím promýšlení zvolené problematiky.

2. Eva Palivodová přesvědčivě líčí (dominantní) *obrazy* (konstrukce) *vnějšího nepřítele*. S vědomím autorčiny úvodní deklarace, že otázka recepce zůstává stranou jejího zájmu, se chci pisatelky přesto zeptat, zda ona sama považuje dané *obrazy* za vlivné, respektive lépe – setkala se v rámci výzkumu s hodnocením potažmo reflexí jejich působení na veřejnost? Lze přinejmenším odhadnout, jak úspěšná tato propaganda byla?

3. S předcházejícím dotazem souvisí další poznámka – předkládanou práci chápu jakožto výsledek bádání, které se soustředilo na výsledné *obrazy nepřítele* a klíčová (ústřední) média jejich prezentace a šíření. Zajímalo by mě však, jak byly vybrané *obrazy* re-produkovány na místní úrovni a v každodenní praxi, potažmo v lokálním prostředí například továren. Bylo by totiž zajímavé sledovat – pokud tedy na místní úrovni re-produkovány byly – proces a organizaci jejich výběru a distribuce. Jinými slovy mi jde o to, zda je vlastně zachytitelný proces utváření a komunikace těchto *obrazů* v místním prostředí (ideálně podnikovém?), v němž by bylo možné sledovat proces jejich „vznikání“, distribuce a cirkulace... a ideálně i reflexe a (ne)přijetí. Koneckonců podobně by bylo zajímavé sledovat i jiná prostředí re-produkce těchto *obrazů*, například školní, v němž by byly adresáty primárně děti a mládež.

V. Závěr

V návaznosti na dosud napsané doporučuji práci k úspěšné obhajobě a předběžně ji klasifikuji jako *prospěla*.